

SIVISTYSVALIOKUNNAN LAUSUNTO 3/1999 vp

Hallituksen esitys valtion talousarvioksi vuodelle 2000

Valtiovarainvaliokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Sivistysvaliokunta on eduskunnan työjärjestyksen 18 a §:n 3 momentin nojalla päättänyt antaa lausunnon hallituksen esityksestä valtion talousarvioksi vuodelle 2000 (HE 40/1999 vp).

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- kansliapäällikkö Vilho Hirvi, ylijohtaja Markku Linna, ylijohtaja Kalevi Kivistö, johtaja Rauno Anttila, johtaja Arvo Jäppinen, hallitusneuvos Timo Lankinen, johtaja Heikki Mäenpää, talousjohtaja Eero Pulkkinen, opetusneuvos Marita Savola, lainsäädäntöneuvos Arto Sulonen, taloussuunnittelupäällikkö Matti Väisänen ja yli-insinööri Erkki Salmio, opetusministeriö
- puheenjohtaja Risto Ruohonen, Taiteen Keskustoimikunta, opetusministeriö
- ylijohtaja Timo Lähdesmäki ja hallintojohtaja Kari Pitkänen, Opetushallitus
- sivistysosaston osastopäällikkö Heikki Laakso, Itä-Suomen lääninhallitus

- johtaja Marianne Kajantie, Aleksanterin teatteri, Helsingin kaupunki
- apulaiskaupunginjohtaja Liisa Tommila, Espoon kaupunki
- kunnanjohtaja Ahti Puumalainen, Juuan kunta
- ylikirjastonhoitaja Hannele Soini, Tampereen yliopiston kirjasto
- aikuiskoulutusjohtaja Esko Uusitalo, Pohjoisen Keski-Suomen Oppimiskeskus
- rehtori Martti Santasalo, Tampereen Ammatillinen aikuiskoulutuskeskus
- puheenjohtaja Paavo Uronen, Yliopistojen rehtorien neuvosto
- Annamari Karjalainen, Teatteri Universum
- toiminnanjohtaja Raija Ojala, Zodiak - uuden tanssin keskus
- toiminnanjohtaja Heikki Sederlöf, Ammatillisten Aikuiskoulutuskeskusten Liitto ry
- puheenjohtaja Veijo Hintsanen, Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto ARENE ry
- erityisasiantuntija Johan Hahkala, Suomen Kuntaliitto
- johtaja Kari Purhonen, Teollisuuden ja Työntekijöiden Keskusliitto.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Yleisperustelut

Sivistysvaliokunta käsittelee tässä lausunnossa korkeakoulujen perusvoimavaroja, investointien rahoitusta opetustoimessa, ammatillisen li-

säkouluksen rahoitusta ja teatterilain ulkopuolisten teatteriryhmien valtiontukea. Valiokunta tulee erikseen käsittelemään esiopetusta, opinto-

tukea ja opettajankoulutusta niitä koskevien hallituksen esitysten käsittelyn yhteydessä.

Korkeakoulujen perusvoimavarat

Yliopistot. Yliopistojen kehittäminen perustuu korkeakoululaitoksen kehittämisestä annettuun lakiin (1052/1986) ja valtioneuvoston vahvistamaan koulutuksen ja korkeakouluissa harjoitettavan tutkimuksen kehittämissuunnitelmaan vuosille 1995—2000 (VNp 21.12.1995). Korkeakoululaitoksen kehittämislain 3 §:n voimassaoloa on jatkettu siten, että yliopistojen tehokkaan ja tuloksellisen toiminnan varmistamiseksi korotetaan valtion talousarviossa vuosina 1997—2000 yliopistojen toimintamenomennille osoitettua määrärahaa vuosittain vähintään määrällä, mikä vastaa valtion keskustason palkkauksia koskevista sopimusratkaisuista aiheutuva palkkausmenojen kasvua.

Talousarvioehdotuksen perustelujen mukaan koulutuksen ja tutkimuksen kehittämistoimet suunnataan vahvistamaan hyvinvointimme perustaa, kansallista innovaatiojärjestelmäämme sekä kilpailukykyämme teollista ja kulttuurista pohjaa edistäviin hankkeisiin erityisesti tieto- ja ohjelmistotekniikan, tietoliikennetekniikan, elektronikan, biotekniikan ja teollisen muotoilun aloilla. Koulutuksen ja tutkimuksen tietostrategian mukaisesti voimavaroja kohdennetaan opetushenkilöstön tieto- ja viestintätekniikan pedagogiseen täydennyskoulutukseen, verkko-opiskelu ympäristöjen kehittämiseen, digitaalisen tietopääoman kartuttamiseen sekä tietoyhteiskunnan rakenteiden vahvistamiseen koulutuksen ja tutkimuksen alueella. Tietoteollisuuden tarvitseman koulutuksen ja tutkimuksen lisätoimenpideohjelmia toteutetaan.

Hallituksen esityksen mukaan yliopistojen rahoitus järjestetään niin, että yliopistot kykenevät tulokselliseen ja pitkäjänteiseen toimintaan. Perusvoimavarojen kohdentamisessa yliopistojen välillä siirrytään asteittain laskennalliseen menettelyyn, jossa kunkin yliopiston perusvoimavarat määräytyvät sovittujen tavoitteiden, lähinnä tutkintojen määrien perusteella. Laskennallista budjettia täydennetään tulosten perus-

teella osoitettavilla määrärahoilla, joiden kohdentamisessa erityisesti toiminnan laatu ja vaikuttavuus otetaan huomioon. Lisäksi osoitetaan määrärahoja tulosneuvotteluissa sovittuihin hankkeisiin. Vuonna 2000 osoitetaan 40 % perusvoimavaroista laskennallisella perusteella. Laskennallisen budjetin määräytymisperusteita kehitetään edelleen.

Sivistysvaliokunta pitää onnistuneena näitä koulutuspoliittisia linjauksia, joille talousarvioehdotus rakentuu ja korostaa erityisesti pyrkimystä tutkimuksen ja opetuksen korkeaan tasoon. Valiokunta on kuitenkin huolestunut yliopistojen perusrahoituksen jälkeenyjäänäisyydestä. Valiokunnan saaman selvityksen mukaan vaje perusvoimavaroissa on laskennallisesti noin miljardi markkaa verrattuna OECD-maiden keskimääräiseen panostukseen kolmannen asteen opetukseen. Vaje on syntynyt pääosin kuluun vuosikymmenen alkuvuosina toteutetuista leikkauksista. Valiokunta on erityisen huolestunut siitä, että opiskelijaa kohti laskettuna perusopetuksen määrärahat ovat supistuneet, vaikka tavoite opiskeluaikojen lyhentämisestä edellyttää lisäpanostusta opetus- ja opiskelumenetelmien kehittämiseen. Yliopistojen perusrahoituksen nykyinen taso ei riitä takaamaan hyvinvointimme kehittämisen ja elinkeinoelämämme jatkuvan uusiutumisen koulutus- ja tutkimustarpeita. Myönteistä on, että ulkopuolinen tutkimusrahoitus on lisääntynyt merkittävästi, mutta samalla se siirtää painopistettä vapaasta perustutkimuksesta soveltavaan tutkimukseen, mikä aiheuttaa ongelmia pitkällä aikavälillä. Koska peruskoulutusta eivät ulkopuoliset tahot subventoi, syntyy myös epätasapaino opetuksen ja tutkimuksen edellytysten välillä yliopistoilla.

Yliopistoille vuodelle 2000 asetettujen tavoitteiden mukaan yliopistoissa suoritetaan vuosina 1998—2000 vuosittain keskimäärin 10 800 maisteritason tutkintoa ja 930 tohtorintutkintoa. Perusrahoituksen tarvetta lisää myös tutkintojen määrän huomattava kasvu. Kymmenessä vuodessa se on ollut lähes 40 %. Tutkintojen määrän odotetaan edelleen kasvavan nykyisestä tohtorintutkintojen osalta lähes 40 % ja maisterintutkintojen osalta noin 20 %.

Valiokunta kiinnittää huomiota myös siihen, että pääministeri Lipposen II hallituksen hallitusohjelman mukaan yliopistojen ja muiden tahojen yhteistyönä luodaan virtuaaliyliopisto. Hallitusohjelmassa todetaan myös, että tietoyhteiskuntakehityksen painopiste on siirtymässä sisällöllisten sovellusten sekä palvelujen kehittämiseen ja tuotantoon. Valiokunnan saaman selvityksen mukaan valmiudet virtuaaliyliopistohankkeen käynnistämiseksi ovat olemassa. Valiokunta pitääkin tärkeänä, että jo vuoden 2000 kuluessa huolehditaan toiminnan valmistelusta sekä luodaan edellytykset laadullisesti korkeatasoiseen ja määrällisesti huomattavaan opetus- ja oppimateriaalituotantoon. Toteuttamista vaikeuttaa kuitenkin niukat voimavarat erityisesti sisältötuotantoon, joka toteutuakseen korkeatasoisena edellyttää eri tieteenalojen asiantuntijoiden ja käytännön työelämän kokeneiden ammattilaisten ja multimedian taitajien yhteistyötä. Virtuaaliyliopistotoiminta vaatii valiokunnan mielestä mahdollisimman pian merkittävää lisärahoitusta.

Lisäksi valiokunta kiinnittää huomiota siihen, että yliopistojen ulkopuolisen tutkimustoiminnan käytettävissä olevien varojen kasvu aiheuttaa yliopistoille sen, että ne joutuvat suuntaamaan omia varojaan painopistealueille, jotta voisivat tuloksekkaasti kilpailla tutkimusrahoituksesta. Tämä aiheuttaa tutkimusvoimavarojen siirtymistä erityisesti uuden tekniikan aloille. Yliopistojen tehtävänä on kuitenkin huolehtia laaja-alaisesti sivistyksestä ja tutkimuksesta.

Sivistysvaliokunta kiinnittää tässä yhteydessä huomiota myös siihen, että talousarvioesitykseen sisältyy terveydenhuollon yksiköille erikoissairaanhoidon mukaiseen tutkimustoimintaan myönnettävän valtion korvauksen (ns. tutkimus-EVO) 60 miljoonan markan vähennys. Valiokunta pitää tärkeänä kliinisen tutkimuksen ja lääkärikoulutuksen edellytysten turvaamista jatkossakin EVO-rahoituksen kautta.

Ammattikorkeakoulut. Ammattikorkeakoulut voivat olla alueellisen innovaatiotoiminnan kehittämisessä keskeinen tekijä. Tämä edellyttää ammattikorkeakoulujärjestelmän kehittämis-

sä voimakasta panostusta koulutuksen tasoon ja laatuun. Talousarvioehdotuksen mukaan opetusministeriö ja ammattikorkeakoulut panostavat rakenteellisen toimeenpanon onnistumisen turvaamiseksi erityisesti opettajien jatkokoulutukseen ja muuhun henkilöstön kehittämiseen, kansainvälistämiseen, kirjasto- ja tietopalvelujen kehittämiseen, tietotekniikan ja tietoverkkojen kehittämiseen sekä ura- ja rekrytointipalvelujen kehittämiseen. Tietotekniikan ja tietoverkkojen kehittämisessä painopistettä siirretään teknisen infrastruktuurin rakentamisesta sisältötuotantoon, verkko-opiskelujärjestelmien kehittämiseen ja opetushenkilöstön täydennyskoulutukseen.

Valiokunta kiinnittää tässä yhteydessä huomiota myös siihen, että ammattikorkeakoulujen perusrahoituksen perusteena oleva opiskelija-kohtainen yksikköhinta on laskenut kuluvalle vuosikymmenellä. Perusrahoituksen turvaaminen on kuitenkin edellytyksenä sille, että ammattikorkeakoululaitokselle asetetut kehittämisavoitteet voidaan saavuttaa.

Valiokunta kiinnittää huomiota erityisesti siihen, että ammatillisen opettajankoulutuksen määrärahoihin ei ehdoteta lisäystä, eikä siten ole huomioitu ikärakenteen aiheuttamia vaikutuksia lähitulevaisuudessa.

Korkeakoulukirjastot. Sivistysvaliokunta on huolestunut yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen kirjastojen voimavaratilanteesta. Kirjastot ovat kuitenkin oleellinen tekijä yliopistojen tuloksen määräytymisessä, koska hyvin suuri osa suoritteista tehdään kirjastojen luomien tutkimusedellytysten avulla. Kirjastot asettavat käytettäväksi kurssikirjoja ja tieteellistä aineistoa sekä opettavat aineistojen käyttöä jne.

Valiokunnan saaman selvityksen mukaan yliopistokirjastojen saama perusrahoitus on kattanut keskimäärin 79,3 % kustannuksista, ammattikorkeakoulujen perusrahoitus 78,1 % ja erikoiskirjastojen perusrahoitus 85,3 % kustannuksista vuonna 1998. Vaihteluväli on kuitenkin yksittäisten kirjastojen kohdalla ollut 58,2 %:sta 94,9 %:iin. Loppuosan kustannuksista kirjastot ovat kattaneet muilla tuloilla, kuten tietokanta-

palveluilla, kustannustoiminnalla, kirjakauppataloilla sekä kaukopalvelu- ja kopiointituloilla.

Korkeakoulukirjastojen ja etenkin yliopistokirjastojen suurin ongelma on aineistomäärärahojen jatkuva pienentyminen. Kirjastojen kohdalla kustannusten nousu on ollut muita tukitoimintoja suurempi. Esimerkiksi tietokonelaitteistot ovat halventuneet ja niiden teho on jatkuvasti kasvanut, mutta kirjastoaineiston hinta on kasvanut noin 15—35 % vuodessa. Koska kustannusten nousua vastaavia korotuksia ei ole aineistomäärärahoihin vuosittain saatu, ovat määrärahat reaalisesti pienentyneet huomattavasti. Pähkinätilanne valiokunnan saaman selvityksen mukaan on lääketieteen, luonnontieteiden, matematiikan ja tekniikan aloilla, joissa tieteellisen kirjallisuuden hinta on saattanut kasvaa vuodesta 1993 vuoteen 1999 jopa 374 %. Vaikka Suomeen on saatu tieteellisten kirjastojen aineistomäärärahojen supistamista korvaava laaja 18 miljoonaa markkaa maksava FinELib-ohjelma, on pahoja aukkoja ehtinyt syntyä tieteellisen kirjallisuuden hankintojen osalta. Elektronisen aineiston saaminen ei paikkaa Suomen edelleenkin kasvavia tieteellisen kirjallisuuden aukkoja edes tieteellisen aikakauslehtiaineiston kohdalla.

Kirjastojen aineistohankinnan ongelmat johtavat myös siihen, että kurssikirjatilanne pahenee. Tämä taas pahimmillaan aiheuttaa opintojen pitkittymistä. Sivistysvaliokunta pitää välttämättömänä, että kirjastojen perusrahoituksessa syntynyt vaje pyritään mahdollisimman pikaisesti korjaamaan, jotta opetuksen ja tutkimuksen tarvitsema perusaineiston saanti voidaan turvata.

Edellä todetun perusteella sivistysvaliokunta ehdottaa,

että valtiovarainvaliokunta kiirehtii korkeakoulujen perusvoimavarojen vahvistamista.

Investointien rahoitus opetustoimessa

Talousarvioehdotuksen momentin 29.40.34 perustelujen selvitysosassa todetaan, että perustamiskustannusten erillisen valtionosuusjärjestel-

män lopettaminen selvitetään helmikuun 2000 loppuun mennessä. Opetusministeriön työryhmä (OPM:n työryhmien muistioita 11:1999) on selvittänyt, mitä etuja ja haittoja olisi opetustoimen erillisestä perustamiskustannusten valtionosuudesta luopumisesta ja sen liittämisestä osaksi käyttökustannusten valtionrahoitusta. Työryhmä on myös tarkastellut uudistuksessa kysymykseen tulevia erilaisia toteuttamismalleja ja esittänyt mahdollisessa jatkovalmistelussa huomioon otettavia eri ratkaisumalleihin liittyviä näkökulmia.

Valiokunta kiinnittää huomiota siihen, että koulurakentamisessa ongelmana on ennen kaikkea koulurakentamiseen varattujen määrärahojen riittämättömyys, mikä osaltaan vaikuttaa myös perusopetuksen laatuun. Myös peruskorjausmäärärahojen tarve kasvaa yleisesti ottaen koko maassa koulurakennuskannan vanhetessa ja erityisesti viime vuosina ilmi tulleen homeongelman vuoksi. Lisäksi peruskorjaustarvetta lisää valtakunnallisten pedagogisten uudistusten toteuttamisedellytysten ja tietoyhteiskunnan perusedellytysten luominen. Kasvukeskuksilla, erityisesti pääkaupunkiseudun kunnilla, on suuri rakentamistarve pystyäksen turvaamaan välttämättömät peruspalvelut nopeasti kasvavan väestön tarpeita varten. Esimerkiksi Espoon perusopetuksessa on lukuvuonna 1999—2000 noin 700 oppilasta enemmän kuin edellisellä lukuvuonna ja seuraavan lukuvuoden ennuste on noin 1000 oppilasta.

Valiokunta katsoo, että mahdollisia muutoksia investointien valtiontukijärjestelmään on aivan riittämättömästi valmisteltu. Opetusministeriön työryhmän tarkastelemat mallit ovat monelta osin ongelmallisia todennäköisiltä vaikutuksiltaan. Esimerkiksi perustamishankkeisiin maksettavien valtionosuuksien siirtäminen käyttökustannusten yksikköhintoihin voi aiheuttaa sen, että pienillä kunnilla ja yleensä pienten yksiköiden investoinnit olisivat käytännössä mahdottomia. Sivistysvaliokunta katsoo, että jos muutoksia investointien valtionosuusjärjestelmään tehdään, se vaatii vielä perusteellista selvitystyötä. Valiokunta korostaa sitä, että opetustoimen investointien rahoituksen tulee ottaa

huomioon todelliset investointitarpeet, joiden lähtökohtana on perusopetuslain 29 §:n mukainen säännös siitä, että opetukseen osallistuvalla on oikeus turvalliseen opiskeluympäristöön.

Ammatillisen lisäkoulutuksen rahoitus

Omaehtoisen ammatillisen lisäkoulutuksen taroituksena on parantaa aikuisväestön ammatillista osaamista sekä tukea elinikäistä oppimista. Koulutusta voivat järjestää kaikki julkisen valvonnan alaiset oppilaitokset. Rahoitus perustuu hankintasopimuksiin, jotka lääninhallitukset tekevät oppilaitosten kanssa valtion määrärahan puitteissa. Koulutuksen hankinnassa otetaan huomioon sekä valtakunnalliset suuntaviivat että alueelliset ja paikalliset painotukset.

Omaehtoisen ammatillisen lisäkoulutuksen rahoitus järjestettiin vuoden 1997 valtion talousarviossa yhdeksi kokonaisuudeksi momentille 29.69.33. Saman vuoden alusta voimaan tulleen lisäkoulutuksen rahoituslain mukaisesti koulutuksen hankinta järjestettiin lääninhallitusten sivistysosastojen tehtäväksi. Opetusministeriö ohjaa hankintatoimintaa valtakunnallisella suuntaviivapäätöksellä sekä läänien kanssa tehtävillä tulossopimuksilla.

Lisäkoulutuksen hankintaan oli vuoden 1997 talousarviossa käytettävissä 1 057 000 markkaa. Määrärahasiirtojen (uuden koulutuslainsäädännön vaikutukset, ammattikorkeakoulujen vakinaistaminen) ja -leikkausten (opetusministeriön talousarvion kehysten taso, esimerkiksi tietoteollisuusohjelmasta ja esiopetusuudistuksesta aiheutuneet uudelleenkohdentamistarpeet ja lakisääteisten menojen lisäksi talousarvioon sisältyvien muiden määrärahojen vähäisyys) jälkeen vuoden 1999 talousarviossa vastaava summa oli 666 000 000 markkaa ja vuoden 2000 talousarvioesityksessä 500 775 000. Opiskelijapaikoiksi muutettuna taso on pudonnut 39 000 vuosipai-kasta alle 20 000:een.

Sivistysvaliokunta on huolestunut ammatillisen lisäkoulutuksen määrärahojen voimakkaasta supistamisesta. Määrärahojen raju väheneminen on ristiriidassa elinikäisen oppimisen tavoitteen ja aikuisväestön kasvavien koulutustarpei-

den kanssa. Riittävän ammatillisen lisäkoulutuksen järjestäminen ja sen laadun turvaaminen sekä kehittäminen vaarantuvat.

Valtion vuoden 2000 talousarvioesityksen valmistelun yhteydessä on opetusministeriön ja työministeriön kesken käyty neuvotteluja hankintajärjestelmän toimivuudesta sekä ministeriöiden välisistä yhteistyö- ja työnjakokysymyksistä. Ministeriöt ovat yhteisesti sopineet lähtökohdista: väestön ikääntyminen, työvoiman saatavuuteen liittyvät kysymykset ja elinikäisen oppimisen periaatteen toteutuminen edellyttävät koulutus- ja työvoimapolitiikan lähentämistä. Edelleen koulutustarpeiden ennakointi edellyttää molempien hallinnonalojen ennakointijärjestelmien yhteensovittamista. Aikuiskoulutuksen erilaiset hankintajärjestelmät aiheuttavat sekaannusta ja päällekkäistä työtä. Koulutusjärjestelmän ohjaus, suunnittelu ja päätöksenteko tulee säilyttää yhtenäisenä opetusministeriöllä ja aluehallinnossa. Koulutusta työvoimapolitiikan keinovalikoimassa tulee korostaa. Ministeriöiden välinen yhteistyö tulee järjestää kiinteäksi.

Käydyissä neuvotteluissa päädyttiin esittämään, että opetusministeriö luopuu lääninhallitusten hoitamasta hankintajärjestelmästä ja että ammatillisen lisäkoulutuksen hankintaan tarkoitettut määrärahat siirretään laskennalliseen järjestelmään. Myös valtioneuvoston kanslian 10.3.1999 asettama omaehtoinen ammatillisen aikuiskoulutuksen työryhmä esittää 1.7.1999 julkistetussa väliraportissaan luopumista kahdesta rinnakkaisesta hankintaorganisaatiosta. Järjestelyllä tuetaan ensisijaisesti ammatillisten aikuiskoulutuskeskusten ja valtakunnallisten erityisoppilaitosten toimintaa. Työministeriö jatkaa ja kehittää työvoimakoulutuksen hankintaa osana työvoimapolitiittisia toimenpiteitä. Uudistuksen yhteydessä huolehditaan lääninhallitusten sivistysosastojen henkilöstön asemasta.

Vuoden 2000 talousarvioehdotuksen luvun 69 perustelujen selvitysosassa todetaan, että tarkoituksena on vuoden 2001 alusta lukien siirtyä ammatillisessa lisäkoulutuksessa laskennalliseen valtiosuusjärjestelmään. Uudistuksen toimeenpanoa valmistelemaan on opetusministeriö asettanut 13.9.1999 työryhmän, jonka tehtävänä

on laatia tarpeelliset lainsäädäntöä, rahoitus-, ohjaus- ja seurantajärjestelmiä, siirtymäkauden järjestelyjä sekä henkilöstön asemaa koskevat ehdotukset 15.1.2000 mennessä.

Sivistysvaliokunta toteaa, että vuoden 1997 alusta toteutettu hankintajärjestelmä on pääosin ollut toimiva. Se on mm. vastannut työelämän nopeiden muutosten edellyttämään lisäkoulutustarpeeseen. Uudet tarpeet on voitu viiveittä muuttaa hankintapäätöksiksi ja koulutuksen nopea vähentäminen on ollut mahdollista siellä, missä työelämän kysyntä on hiipunut. Ongelmana kuitenkin on esimerkiksi se, että määrärahoja on jäänyt käyttämättä, vaikka koulutustarvetta olisi.

Mahdolliseen uuteen rahoitusjärjestelmään sivistysvaliokunta ei voi tässä vaiheessa ottaa kantaa, koska rahoitusjärjestelmän sisältö ei ole vielä muotoutunut. Rahoitusjärjestelmän muutoksella olisi kuitenkin todennäköisesti merkittäviä koulutuspoliittisia vaikutuksia.

Laskennallisen mallin hyväksyminen on ennen aikaista senkin vuoksi, että vielä ei ole saatu eduskunnan edellyttämää hallituksen selvitystä nykyisen rahoituslain toimivuudesta. Sivistysvaliokunta ei voikaan varauksetta hyväksyä talousarvioehdotuksen toteamusta siirtymisestä uuteen rahoitusjärjestelmään. Valiokunta tulee edellä mainitun opetusministeriön työryhmän työn valmistuttua arvioimaan asiaa uudelleen. Valiokunta pitää kuitenkin välttämättömänä, että rahoitusjärjestelmästä riippumatta omaehtoisien ammatillisen lisäkoulutuksen ja ammatillisen aikuiskoulutuksen asema, koulutuksen riittävyys ja laatu on turvattava.

Sivistysvaliokunta ehdottaa valiovarainvaliokunnalle,

että tämä yhtyisi sivistysvaliokunnan mahdolliseen kantaan ammatillisen lisäkoulutuksen rahoituksesta.

Toiminta-avustus. Hallituksen esityksen momentin 29.69.32 perustelujen selvitysosassa todetaan, että valtionavustus maksullisena palvelutoimintana järjestettävään ammatilliseen koulutukseen vuonna 2000 on 7 % käyttökustannuk-

sista. Kuluvana vuonna tämä ns. toiminta-avustus on 10 %.

Toiminta-avustusjärjestelmä on luotu sitä varten, että eri koulutuksen järjestäjät rahoitusmuodoista riippumatta ovat samalla lähtöviivalla maksullisen palvelutoiminnan järjestämisessä. Toiminta-avustuksella on keskeinen merkitys koulutuksen järjestäjälle suunnittelun pitkäjänteisyyttä ja laatua lisäävänä sekä koulutettavilta perittäviä maksuosuuksia vähentävänä tekijänä. Avustus on tarkoitettu tukemaan ja kannustamaan koulutuksen järjestäjiä ylläpitämään aikuiskoulutuksen erikoisosaamista.

Valiokunta ei näe perustetta toiminta-avustuksen pienentämiselle 10 %:sta. Tämän vuoksi sivistysvaliokunta ehdottaa valtiovarainvaliokunnalle,

että se harkitsee toiminta-avustuksen korottamista ehdotetusta seitsemästä prosentista.

Teatterilain ulkopuolisten teatteriryhmien valtionavustukset

Teatterialalla on tapahtunut maassamme rakenteellista murrosta kuluvalla vuosikymmenellä. Teatteri- ja orkesterilain mukaista lakisääteistä valtionosuutta saavien teattereiden rinnalle on syntynyt elinvoimainen vapaan teatterin kenttä. Ammatillaiset perustavat omia ryhmiään sen sijaan, että menisivät laitosteattereiden palvelukseen. Teatteriryhmissä työskentelee satoja korkeasti koulutettuja teatterialan ammattilaisia. Teatteriryhmien taiteelliset linjaukset ovat moninaisia. Joukossa on sekä perinteisen linjan edustajia että taiteellisia kokeilijoita. Teattereiden katsojamääristä sivistysvaliokunta ei ole saanut täysin luotettavia tietoja. Arviot vaihtelevat noin 10—13 %:n välillä koko alan katsojamäärästä.

Teatteriryhmät voivat saada harkinnanvaraisista valtionavustuksista valtion talousarvion osoittamissa rajoissa. Vuonna 1999 talousarviossa harkinnanvaraisiin avustuksiin on osoitettu 1,5 miljoonaa markkaa. Vuoden 2000 talousarvioesityksessä määrärahaa ehdotetaan korotettavaksi miljoonalla markalla. Koko teatterikentän saa-

masta tuesta harkinnanvaraiset valtionavustukset ovat vuonna 1999 noin 1 %. Valiokunta pitää myönteisenä sitä, että harkinnanvaraisia valtionavustuksia on voitu prosentuaalisesti korottaa merkittävästi.

Valiokunta pitää tärkeänä yhteistyön lisäämistä ns. kiinteiden teattereiden ja teatteriryhmien välillä.

Valiokunta toteaa, että koko teatterikentän rahoitus on hyvä ja monitahoinen asia. Valiokunta kuitenkin katsoo, että koko teatterikentän val-

tion tukea tulee selvittää muuttuneessa tilanteessa siten, että myös teatteriryhmien toimintamahdollisuuksia parannetaan.

Lausunto

Edellä esitetyn perusteella sivistysvaliokunta kunnioittavasti esittää,

että valtiovarainvaliokunta mietintöönsä laatiessaan ottaa huomioon, mitä tässä lausunnossa on esitetty.

Helsingissä 8 päivänä lokakuuta 1999

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj. Kaarina Dromberg /kok
vpj. Jukka Gustafsson /sd
Tapio Karjalainen /sd
Jyrki Katainen /kok
Inkeri Kerola /kesk
Ossi Korteniemi /kesk
Irina Krohn /vihr

Lauri Kähkönen /sd
Markku Markkula /kok
Margareta Pietikäinen /r
Leena Rauhala /skl
Unto Valpas /vas
Pia Viitanen /sd
vjäs. Lasse Virén /kok.

ERIÄVÄ MIELIPIDE

Perustelut

Investointien rahoitus opetustoimessa

Kuten valiokuntakin toteaa, koulurakentamisessa on suurimpana ongelmana ennen kaikkea määrärahojen riittämättömyys. Muuttoliike aiheuttaa tarvetta uusien koulujen rakentamiseen muuttovoittoalueilla, mutta samanaikaisesti on tarvetta myös koulurakennusten peruskorjauksiin kaikkialla maassa rakennuskannan vanhetessa. Erityisenä lisäongelmana ovat homevaurioiset koulurakennukset, jotka vaarantavat sekä oppilaiden että kouluhenkilökunnan terveyden.

Huolimatta kasvaneista tarpeista koulurakentamiseen varatut määrärahat ovat talousarvioesityksessä vuodelle 2000 noin 55 miljoonaa markkaa pienemmät kuin kuluvana vuonna. Lisäksi on huomattava, että suurin osa talousarvioesitykseen varatuista määrärahoista on sidottu jo aiemmin tehdyillä päätöksillä. Tästä seuraa, että uusia hankkeita voidaan käynnistää aivan riittämättömästi. Valtiovarainvaliokunnan tulisikin lisätä koulurakentamiseen varattavia määrärahoja huomattavasti talousarvioesityksessä ehdotetusta 430 miljoonasta markasta.

Talousarvioesityksessä on maininta "Perustamiskustannusten erillisen valtionosuusjärjestelmän lopettaminen selvitetään helmikuun 2000 loppuun mennessä". Lausuma ennakoi voimassa olevasta investointien valtionosuusjärjestelmästä luopumista. Tällainen muutos johtaisi väistämättä siihen, että pienet kunnat, joiden taloudelliset voimavarat ovat heikot, eivät tulevaisuudessa pystyisi toteuttamaan välttämättömiä rakennushankkeitaan. Valtiovarainvaliokunnan tulisikin jo tässä vaiheessa ilmaista kantanaan, että suunnitelmista, jotka tähtäävät yleissivistävän koulutuksen investointihankkeiden valtionosuusjärjestelmän lopettamiseen, tulisi luopua.

Ammatillisen lisäkoulutuksen rahoitusjärjestelmä ja hallinnointi

Hallituksen esityksessä valtion talousarvioksi vuodelle 2000 todetaan, että tarkoituksena on vuoden 2001 alusta lukien siirtyä ammatillisessa lisäkoulutuksessa laskennalliseen valtionosuuteen. Tämä maininta on ristiriidassa eduskunnan tässä asiassa aikaisemmin lausumien kannanottojen kanssa.

Aikuisten osaamistarpeisiin vastaavan ja työelämän kehitysedellytyksiä lisäävän omaehtoisen ammatillisen lisäkoulutuksen rahoitusjärjestelmä on toiminut nykymuodossaan vuoden 1997 alusta alkaen eli vajaat kolme vuotta.

Eduskunnan sivistysvaliokunta piti mietinnössään vuonna 1996 ammatillisen lisäkoulutuksen laista päätettäessä tärkeänä, että uuden järjestelmän toimivuutta seurataan ja tehdään tarvittavia arviointeja erityisesti koulutuksen laadun turvaamiseksi ja järjestelmän joustavuuden takaamiseksi. Eduskunta edellytti hallituksen tekvän kolmen vuoden kuluttua lain voimaantulosta, eli vuonna 2000, selvityksen uuden rahoitusjärjestelmän toimivuudesta ja ryhtyvän tarvittaessa toimenpiteisiin epäkohtien korjaamiseksi.

Aikana, jonka laki on ollut voimassa, ei ole ilmennyt epäkohtia. Järjestelmä on osoittautunut toimivaksi.

Hankintasopimuksiin perustuva järjestelmä, jota on hallinnoinut lääninhallituksen sivistisosasto, on toiminut erinomaisen hyvin, eikä järjestelmän muuttamiseen ole siksi perusteita.

Sivistysvaliokunnan mietinnöstäkin on luetta-
vissa se epävarmuus ja varauksellisuus, jota talousarvioesitykseen sisältyvää ehdotusta kohtaan valiokunnassa tunnetaan. Suurin osa valiokunnan kuulemista asiantuntijoista piti nykyistä järjestelmää hyvänä ja katsoi muutoksen heikentävän monin tavoin ammatillisen lisäkoulut-

tuksen järjestämismahdollisuuksia ja koulutuksen saatavuutta.

Aiheellista on kysyä myös, miksi koulutus pitäisi siirtää muusta koulutuksesta vastaavan opetusministeriön hallinnosta työministeriön ja TE-keskusten hallinnoimaksi. Myös alueellisella tasolla lääninhallitusten sivistysosastot ovat soveliaimpia hallinnoimaan koulutusta koskevia asioita.

Edellä esitetyillä syillä valtiovarainvaliokunnan tulisikin ilmaista kantanaan, ettei ammatillisen lisäkoulutuksen rahoitusjärjestelmää ja hallinnointia tulisi muuttaa nykyisestä.

Ehdotus

Edellä olevaan viitaten ehdotan,

että valtiovarainvaliokunta ilmaisisi kantanaan, että suunnitelmista, jotka tähtäävät yleissivistävän koulutuksen investointien valtionosuusjärjestelmän lopettamiseen, tulisi luopua ja ettei ammatillisen lisäkoulutuksen rahoitusjärjestelmää ja hallinnointia muutettaisi nykyisestä.

Helsingissä 8 päivänä lokakuuta 1999

Ossi Korteniemi /kesk